

Pentachlorfenolát sodný jako antiseptikum při lihovém kvašení

MILAN ROSA, Výzkumný ústav lihovarského a konzervárenského průmyslu, Praha

663.5

Úvod

Použití chlorovaných derivátů fenolu k potlačování infikujících mikroorganismů v kvasných výrobách bylo zkoušeno v mnoha státech. Dyr, Krumphanzl a Hauzar [1] provedli celkový rozbor použití dezinfekčních činidel při výrobě melasového lihu. Stanovili, že koncentrace 0,001% ního pentachlorfenolátu sodného (1 mg/100 ml) značně potlačuje růst infekčních mléčných baktérií, aniž by byla příliš narušena kvasná schopnost kvasinek. Podobné výsledky uvádí Konovalov [2] na záparách ze škrobnatých surovin s tím, že koncentrací pentachlorfenolátu sodného (dále PCHF) do 0,002 % je zbrzdováno kvašení pouze v prvních hodinách kvašení, což je později vyrovnané, takže celková kvasná doba proti kol. role není prodloužena. Teprve vyšší koncentrace PCHF zpomaluje kvašení ve všech fázích. Množství 0,004 % (4 mg PCHF/100 ml) zastavuje kvašení úplně. V rozporu s uvedeným je zpráva australské firmy Colonial Sugar Refining Co., Melbourn [3], že přídavek pentachlorfenolátu sodného v množství 40 p. p. m., tj. 4 mg/100 ml při výrobě lihu z melasy zabránil nejen infekci, ale zvýšil poněkud i výtěžek alkoholu.

V následující práci jsou uvedeny výsledky laboratorního přezkoušení pentachlorfenolátu sodného jako antiseptika při zkvašování melasy na líh.

Metodika

Pro pokusy bylo použito kmene lihovarských kvasinek LK 4 (Sbírka VÚLK). Jako substrátu pro přípravu inokula kvasinek a vlastní pokusy bylo použito melasy zředěné na 14° Bg, okyselené kyselinou sírovou na pH 5,0 s přídavkem 0,1 % KH_2PO_4 . Sterilováno v proudící páře 3krát po šedesáti minutách v intervalech po 24 hodinách. Roztok pentachlorfenolátu sodného je přidáván před zaočkováním. Pro kultivaci mléčných baktérií bylo použito rajčatového substrátu: 400 ml šťávy z rajských jablíček, 10 g peptonu, 50 ml kvasničného autolyzátu 1 : 1,2 g glukózy, vody do 1000 ml.

Kultivace byly prováděny v termostatu při 30° C.

Rychlosť anaerobního kvašení byla stanovena měřením vznikajícího kysličníku uhličitého ve Warburgově manometrickém přístroji. Teplota lázně přístroje byla 30° C, atmosféra — dusík, zbavený zbytků kysličníku vedením přes měděné hobliny, zahřáté na 600° C. Činnost mléčných infekčních baktérií byla sledována v zahnutých plynovkách tvorbou kysličníku uhličitého uvolněného vznikající kyselinou mléčnou z NaHCO_3 , přidávaného do substrátu.

Pro kvalitativní určení cukrů a průběhu inverze sacharózy bylo použito sestupné rozdělovací chromatografie na papíře. Kvantitativní stanovení cukrů bylo prováděno metodou podle Bertranda, acidita potenciometrickou titrací vzorků po zvarení kysličníku uhličitého.

Pokusná část

Vliv pentachlorfenolátu sodného na činnost mléčných baktérií byl sledován v zahnutých plynovkách. Do rajčatového substrátu byl přidáván uhličitan sodný v množství 2 g/100 ml. Jako indikátor růstu mléčných baktérií a vytváření kyseliny

mléčné sloužil kysličník uhličitý uvolněný kyselinou z NaHCO_3 . Směsná kultura čtyř laktobaktérií (*Lactobakterium buchnerii*, *L. brevis*, *L. vermiciformis*, *L. plantarum*) — izoláty z provozních infikovaných melasových zápar — sbírka VÚLK byla předkultivována na rajčatové půdě při 30° C. Po 48 hodinách narostlou směsnou kulturou byly zaočkovány substráty s přídavkem PCHF a v plynovkách byl substrát převrstven sterilním parafinovým olejem. Koncentrace antiseptika v pokusech byla 0 až 5 mg PCHF/100 ml. Tvorba plynu byla zaznamenávána v intervalech po 24 hodinách. Výsledky jsou uvedeny v tabulce 1.

Z výsledků uvedených v tabulce 1 lze vyvozovat, že pentachlorfenolát sodný působí inhibičně i v ma-

Tabulka 1
Vytváření kyseliny mléčné směsnou kulturou infekčních mléčných baktérií za přídavku PCHF

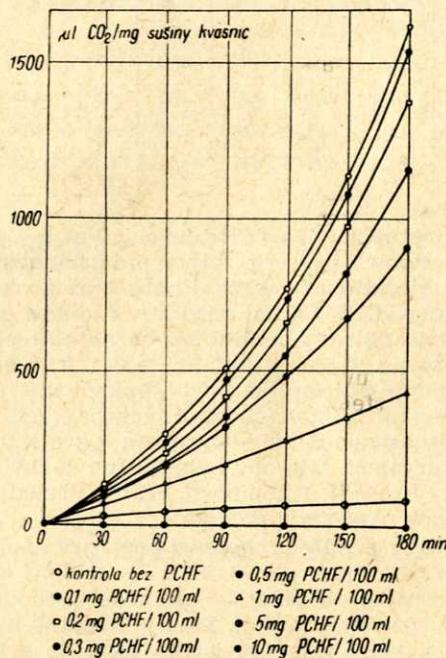
Koncentrace PCHF mg/100 ml	Uvolňování CO_2 ze substrátu						
	24 h	48 h	72 h	96 h	120 h	144 h	168 h
Nezaočkovaná kontrola	—	—	—	—	—	—	—
Zaočkovaná kontrola	—	+++	+++	+++	+++	+++	+++
0,1	—	>0	+++	+++	+++	+++	+++
0,5	—	—	—	+++	+++	+++	+++
1,0	—	—	—	—	+++	+++	+++
5,0	—	—	—	—	—	—	—

lých dávkách na mléčné baktérie. Již koncentrace 0,1 mg/100 ml zbrzdila činnost baktérií o 24 hodin, dávka 1 mg/100 ml o 72 hodin a koncentrace PCHF 5 mg/100 ml zabránila zcela jejich činnosti. Ve shodě s tvorbou CO_2 byl též mikroskopický obraz i vzhled substrátu, který se po rozmnožení baktérií zakalil.

Pro stanovení účinku PCHF na kvasinky bylo použito techniky podle Warburga. Lihovarský kmen kvasinek LK 4, provozní kmen lihovaru v Pardubických (sbírka VÚLK) byl předkultivován na melasové záparě hustoty 14° Bg s přídavkem 0,1 % KH_2PO_4 a její pH bylo upraveno kyselinou sírovou na 5,0. Kvasinky z prokvašené záparý byly odděleny odstředěním a promyty fysiologickým roztokem. Suspenze ve vodě byla použita k měření kvasného kysličníku uhličitého za anaerobních podmínek. Substrát byla tatáž melasa. Vedle kontrolního substrátu bez PCHF byla zkoušena množství 0,1 až 10 mg/100 ml. Doba měření byla 180 minut a množství vzniklého CO_2 bylo zaznamenáváno v intervalech 30 minut. Teplota lázně Warburgova přístroje byla 30° C, počet kypů 100/min při amplitudě 6 cm. Stanovené hodnoty v $\mu\text{l CO}_2/\text{mg sušiny kvasnic v závislosti na čase}$ jsou znázorněny na obr. 1.

Výsledky uvedené na obr. 1 dokazují, že PCHF ovlivňuje i činnost kvasinek, i když ve srovnání s jeho vlivem na infekční mléčné baktérie v daleko menší míře. Do koncentrace 0,5 mg PCHF/100 ml není rychlosť kvašení podstatně snížena, zdržení

nastává v samém začátku kvašení, ale postupně se směr křivek tvorby CO_2 stává rovnoběžným. Při koncentraci 1 mg PCHF/100 ml je zřetelný pokles kvasné rychlosti po dobu sledování, ale křivce vzniku CO_2 zůstává stoupavá tendence. Při 5 mg PCHF/100 ml je kvašení prakticky zastaveno.

Obr. 1. Vliv pentachlorfenolátu sodného na činnost kvasinek v melasovém substrátu

Tabulka 2

Sestavení pokusů s PCHF

Označení pokusu	Koncentrace PCHF mg/100 ml	Množství v ml				
		mela-	infiko-	kvas.	roztok	voda
		sovyj substrát	vaný substrát	susp.	PCHF	
1	0	265	—	20	—	15
2	0	250	15	20	—	15
3	0,1	265	—	20	15 2 mg/100	—
4	0,1	250	15	20	15 2 mg/100	—
5	0,5	265	—	20	15 10 mg/100	—
6	0,5	250	15	20	15 10 mg/100	—
7	1,0	265	—	20	15 20 mg/100	—
8	1,0	250	15	20	15 20 mg/100	—
9	5,0	265	—	20	15 100 mg/100	—
10	5,0	250	15	20	15 100 mg/100	—

100 ml se přírůstky objemu uvolněného kysličníku uhlíčitého zmenšují a směr křivky ukazuje na zastavování kvašení. Při dávce PCHF 10 mg/100 ml kvašení vůbec nenastalo.

Na základě uvedených výsledků pokusů byl sledován vliv PCHF na kvašení sterilních i uměle infikovaných melasových substrátů. Směs mléčných baktérií byla pro tento účel předkultivována na melasovém substrátu. Sestavení pokusů je uvedeno v tabulce 2.

Po 24 hodinovém kvašení při teplotě 30° C byl ve všech pokusech stanoven obsah cukru a acidita. Chromatograficky byl kvalitativně zachycen stav přítomných cukrů a postup inverze sacharózy. U uměle infikovaných pokusů byla acidita stanovena ještě po dalších 24 hodinách.

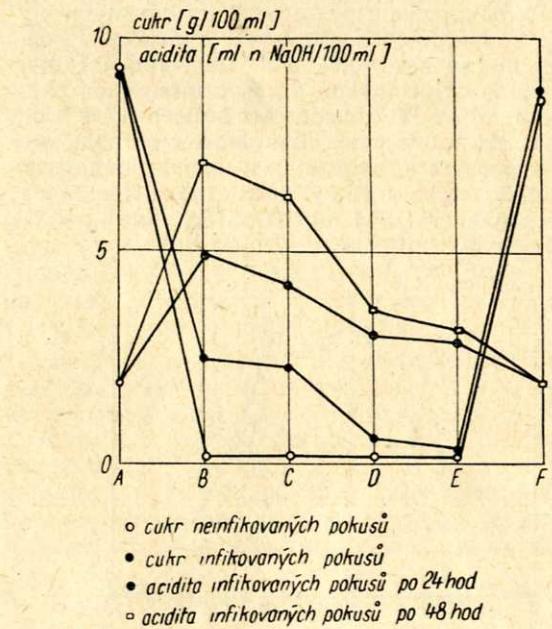
V tabulce 3 jsou uvedeny nalezené hodnoty. Čísla pokusů jsou shodná s označením pokusů v tabulce 2. Na obr. 2 jsou výsledky znázorněny graficky.

Z uvedeného lze udělat uzávěr, že při kvašení neinfikovaných zápar přídavek PCHF do koncentrace 1 mg/100 ml neovlivňuje podstatně průběh kvašení. Jinak je tomu u pokusů, kde byl melasový substrát uměle infikován mléčnými baktériemi. V kontrolním pokuse bez přídavku antiseptika nastal vzestup acidity o 2,97 ml n NaOH/100 ml. Přídavkem 0,1 mg PCHF/100 ml se snížil tento přírůstek na 2,26 ml (snížení o 24 %), při koncentraci 0,5 mg byl přírůstek acidity 1,10 ml (snížení o 63 %) a při

Tabulka 3

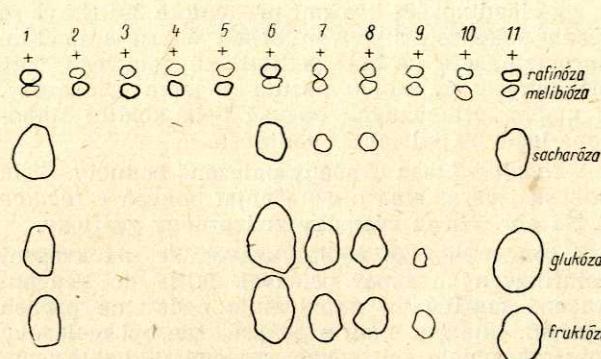
Vliv PCHF na kvašení infikovaných a neinfikovaných melasových zápar

Označení pokusu	Start kvašení		24 h		48 h
	acidita	eukr	acidita	eukr	acidita
1	1,60	9,28	2,32	0,14	—
2	1,88	9,04	4,85	2,42	7,06
3	1,60	9,28	1,97	0,16	—
4	1,88	9,04	4,14	2,23	6,26
5	1,60	9,28	2,02	0,16	—
6	1,88	9,04	2,98	0,56	3,56
7	1,60	9,28	2,13	0,15	—
8	1,88	9,04	2,81	0,27	3,10
9	1,60	9,28	1,84	8,46	—
10	1,88	9,04	1,87	8,72	1,79

Obr. 2. Vliv pentachlorfenolátu sodného na kvašení infikovaných i neinfikovaných melasových zápar.

Stav po 24 hodinách
A — Start kvašení; B — Kontrola bez PCHF; C — 0,1 mg PCHF/100 ml;
D — 0,5 mg PCHF/100 ml; E — 1,0 mg PCHF/100 ml; F — 5,0 mg PCHF/100 ml.

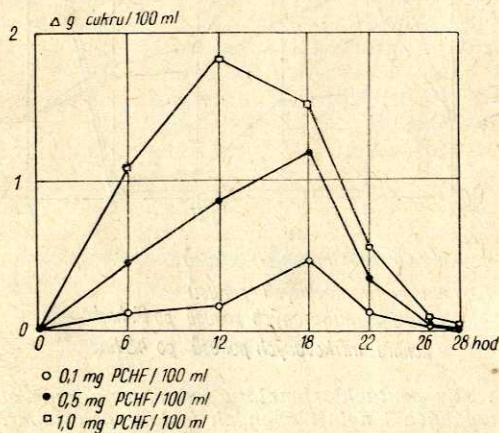
Obr. 3. Chromatogram stavu kvašení infikovaných i neinfikovaných pokusů po 24 hodinách

1 — start kvašení; 2 — kontrola bez infekce; 3 — 0,1 mg PCHF/100 ml bez infekce; 4 — 0,5 mg PCHF/100 ml bez infekce; 5 — 1 mg PCHF/100 ml bez infekce; 6 — 5 mg PCHF/100 ml bez infekce; 7 — kontrola s infekcí; 8 — 0,1 mg PCHF/100 ml s infekcí; 9 — 0,5 mg PCHF/100 ml s infekcí; 10 — 1 mg PCHF/100 ml s infekcí; 11 — 5 mg PCHF/100 ml s infekcí

1 mg PCHF/100 ml se snížil přírůstek acidity na 0,93 ml (69 %). V přímé závislosti je i obsah cukru po 24 hodinách kvašení infikovaných substrátů. Snižuje se se stoupající koncentrací PCHF do množství 1 mg/100 ml, které bylo již dříve určeno jako koncentrace neovlivňující příliš rychlosť kvašení. Z uvedeného jasně vyplývá, že kontaminující mléčné baktérie omezují v daleko větší míře činnost kvasinek než PCHF, takže při kvašení infikovaných substrátů pentachlorfenolát sodný kvašení nezpomaloval, ale naopak zrychloval. Snížení acidity infikovaných pokusů je ještě markantnější po 48 hodinách kvašení.

Uvedený chromatogram (obr. 3) potvrzuje předešlé výsledky. Na chromatogramu je vidět, že infikující mléčné baktérie zpomalují i postup inverze sacharózy neboť v infikovaném pokuse bez PCHF a s přídavkem 0,1 mg/100 ml je po 24 hodinách kvašení sacharóza ještě přítomna. Koncentrace 5 mg PCHF/100 ml v pokusech s infekcemi i bez ní zastavila kvašení i inverzi sacharózy.

Při mikroskopickém pozorování infikovaných pokusů po 24 hodinách kvašení byly kvasinky v kontrolním pokuse bez PCHF a s přídavkem 0,1 mg/100 ml silně aglutinované a zásev infekčních baktérií velmi silný. Při koncentraci antiseptika 0,5 mg byla však již aglutinace velmi slabá, v zorném poli mikroskopu byla převážná část buněk jednotlivě. Počet mléčných baktérií byl podstatně snížen. V pokuse s obsahem PCHF 1 mg/100 ml kvasinky aglutinované nebyly a infekce byla velmi slabá.

Obr. 4. Rozdíly obsahu cukru kvasných pokusů s přídavkem PCHF proti kontrole bez antiseptika

Tabulka 4

Kvašení melasových substrátů s přídavkem pentachlorfenolátu sodného

Konzentrace PCHF mg/100 ml	Obsah cukru v g/100 ml						
	0 h	6 h	12 h	18 h	22 h	26 h	28 h
0	9,61	8,18	4,77	0,80	0,17	0,15	0,15
0,1	9,61	8,30	4,93	1,27	0,29	0,18	0,14
0,5	9,61	8,64	5,65	2,00	0,53	0,19	0,15
1,0	9,61	9,28	6,61	2,32	0,73	0,22	0,16

Pro zpřesnění vlivu PCHF na kvašení bez infikujících mléčných baktérií, kdy v předcházejícím pokuse po 24 hodinách kvašení nebylo až do koncentrace 1 mg PCHF/100 ml rozdílu v hloubce prokvašení, avšak výsledky měření Warburgovou technikou ukazovaly na zpomalování kvašení i malými dávkami tohoto antiseptika, byly opakovány pokusy bez přídavku infikujících mléčných baktérií. Obsah cukru v substrátech byl stanovován v kratších časových intervalech tak, aby bylo možno zachytit zpomalování kvašení přítomností PCHF. Výsledky sledování jsou uvedeny v tabulce 4.

Hodnoty uvedené v tabulce 4 potvrzují nepříznivý vliv PCHF na činnost kvasinek. Zpomalení kvašení nastává hlavně na začátku kvasného pochodu a ke konci se rozdíly zmenšují. Toto je názorně uvedeno na obr. 4, kde jsou v závislosti na čase vyneseny rozdíly obsahu cukru pokusů s PCHF proti kontrole.

Souhrn

Byly provedeny laboratorní pokusy k potlačení infikujících mléčných baktérií při výrobě lihu z melasy pentachlorfenolátem sodným. Bylo zjištěno, že PCHF již v nízkých koncentracích potlačuje činnost a růst laktobaktérií. V pokusech, kdy byly zakvašovány lihovarským kmenem kvasinek uměle infikované melasové substráty s přídavky různých množství PCHF, snížila koncentrace 0,1 mg PCHF/100 ml přírůstek acidity proti kontrole bez antiseptika o 24 % a přídavkem 1 mg PCHF/100 ml nastalo snížení acidity o 69 %.

Pentachlorfenolát sodný však působí nepříznivě i na samotné kvasinky. V pokusech, kdy byly za přídavků různých koncentrací PCHF zakvašeny lihovarskými kvasinkami sterilní melasové záparu, bylo zjištěno zpomalování kvašení vlivem přidaného antiseptika. Po 22 hodinách kvašení bylo v kontrolní záparě bez PCHF odkvašeno 99,8 % zkvasitelných cukrů, za přídavku 0,1 mg PCHF/100 ml ještě 98,5 % a při koncentraci antiseptika 1 mg/100 ml již jen 93,8 % cukrů. Po dalších čtyřech hodinách kvašení byl v kontrole bez antiseptika zkvašen veškerý zkvasitelný cukr a při koncentraci 1 mg PCHF/100 ml 99,2 %. Hlavní zpomalení kvašení nastává v prvních fázích kvašení a ke konci se rozdíly zmenšují.

Pokusy však bylo dokázáno, že v případě silně infikovaných zápar pentachlorfenolát sodný naopak kvašení urychluje. Infekční mléčné baktérie zpomalují kvašení v daleko větší míře než přidané antiseptikum, které nepříznivý vliv infekce eliminuje. Infikovaný pokus bez PCHF po 24 hodinách kvašení měl zbytkový cukr 2,42 g/100 ml (cukr počáteční 9,04 g/100 ml), s přídavkem 0,1 mg PCHF — 2,23 g cukru/100 ml a při koncentraci PCHF 1 mg/100 ml byl zbytkový cukr infikovaného pokusu jen 0,27. Koncentrace antiseptika 5 mg/100 ml již zcela in-

hibuje činnost jak infekce, tak i kvasinek, takže v úvodu citovaný údaj firmy Colonial Sugar Refining Co. Melbourn není možno potvrdit.

Na základě provedených pokusů lze vyvozovat, že pentachlorfenolátu sodného jako antisептика při lichovém kvašení by bylo možno s úspěchem použít v koncentraci do 1 mg/100 ml při kvašení značně infikovaných melasových zápar.

ПРИМЕНЕНИЕ ПЕНТАХЛОРФЕНОЛАТА НАТРИЯ В КАЧЕСТВЕ АНТИСЕПТИКА ПРИ СПИРТОВОМ БРОЖЕНИИ

В статье приводятся результаты экспериментов проведенных в лабораторном масштабе по подавлению инфекции вызванной при производстве спирта из мелasses бактериями молочного брожения путем введения в чаны малых количеств пентахлорфенолата натрия. В дальнейшем предлагается новый метод определения максимальной и минимальной концентраций антисептика.

NATRIUMPENTACHLORPHENOLAT ALS ANTISEPTIKUM BEI DER SPIRITUSGÄRUNG

In dem Artikel werden Versuche beschrieben, bei welchen zur Bekämpfung der Infektion, die durch Milchsäurebakterien bei der Spiritusherstellung aus Melasse verursacht wird, Natriumpentachlorphenolat benutzt wurde. Das Problem der maximalen und minimalen Konzentration wird anhand einer neuen, bisher nicht angewandten Methode gelöst.

Literatura

- [1] Dyr J., Krumphanzl V., Hauzar I.: Sborník VŠCHT, oddíl fak. potr. techn. 3. st. 167—98, Praha 1959.
- [2] Konovalov: Mikrobiologia 24, 199 (1955).
- [3] J. Inst. Brew., 61, 78 (1955).

Došlo do redakce 15. 6. 1960.

SODIUM PENTACHLORPHENOLATE AS ANTISEPTIC AT ALCOHOL FERMENTATION

The article describes the results of laboratory experiments with suppressing the infection caused by lactic fermentation bacteria by introducing into the fermenting substance small amounts of sodium pentachlorphenolate. The problem is important for distilleries manufacturing spirit from molasses. A new method is suggested for determining the maximum and minimum contractions of the antiseptic.

Zloženie kvasničnej flóry hroznových mušťov

ERICH MINÁRIK, Výskumný ústav pre vinohradníctvo a vinárstvo, Bratislava

663.12/14

I keď sa používanie čistých kultúr vínnych kvasinek vo vinárstve čoraz viacej rozširuje, najmä vo veľkovýrobe, v mnohých závodoch a v malovýrobných podmienkach obzvlášť ešte prevláda spon-tánne kvasenie hroznových mušťov. Ak odhliadneme od sírenia mušťov výraďujúceho časť menej odolných apikulátorových kvasiniek, a od odkalovania, znižujúceho všeobecne počet kvasničných buňiek, vplyva človek len málo na zloženie kvasničnej flóry mušťov pri samovoľnom kvasení. Pôvodná mikroflóra hrozien je výsledkom prispôsobovania rôznym ekologickej podmienkam. Táto flóra je veľmi rozmanitá a pri spontánnom kvasení sa vo veľkej mieri zúčastňuje kvasného procesu a podielala tak aj na vytváraní organoleptických vlastností vína. Z týchto dôvodov je veľmi dôležité poznat zastúpenie a výskyt najdôležitejších skupín kvasiniek na hroznach a v muštoch v priebehu kvasenia.

Materiál a metodika

V rámci rozsiahlejšieho štúdia mikroflóry viniča v ČSSR sa v r. 1958 až 1959 skúmala kvasničná flóra hrozien a mušťov v malokarpatskej vinohradníckej oblasti v okolí Bratislav. V dobe zberu hroznia sa odobralo 21 vzoriek hroznia a mušťov tečúcich od lisov, z vinohradov a lisovní Bratislav, Karlovej Vsi, Rače, Vajnor a Sv. Jura, prevážne z JRD a Vinárskych závodov.

Reprezentačné vzorky boli odobrané za aseptických podmienok, pričom sa dbalo na to, aby sa vzorkovali iba nesírené a čistou kultúrou nezakvanované mušty. Hrozná sa napred ručne lisovali a potom sa spracovali obdobne ako mušty. V každom prípade sa odoberalo, resp. vylisovalo asi 500 ml muštu do kvasných baniek.

Časť muštu sa spracovala ihned, najneskôr do 24 hodín, Kochovou zriedovacou metódou. Z dvoch vhodných zriedení vo fyziologickom roztoku sa pripravili 2 Petriho misky so sladinkovou želatí-

nou. Osvedčilo sa pridať do pôdy 0,25 % propionanu sodného k potlačeniu vzrastu plesní (1). Misky sa inkubovali niekoľko dní pri teplote miestnosti. Vyrástle dobré diferencované kolónie kvasiniek sa po predbežnom makroskopickom vyšetrení oddeľovali zo želatíny platinovým očkom alebo malým prúžkom sterilného filtračného papiera, ktorými sa preniesli do sterilného muštu vo Freudenbergových bankách. Po 3 až 4 dňoch sa rozmnovené kvasinky prečkovali na šikmý sladinkový agar, ktorý sa po rozrástnutí kultúr zalieval sterilným parafínovým olejom. Pred ďalším vyšetrením sa kvasinky vždy občerstvovali z agaru pasážami cez hroznový mušť.

Väčšia zbývajúca časť muštu sa inkubovala pri 25 °C. Po 5 až 6 dňoch a po 30 dňoch sa izolácia kvasiniek opakovala obdobným spôsobom. Tým sa zabezpečila izolácia a podchytenie kvasiniek aktívne vystupujúcich v rôznych fázach kvasenia: pred kvasením, vo fázi búrlivého kvasenia a pri dokvášaní. Priemerne sa z jednej vzorky muštu izolovalo 10 kmeňov. Mnohé kvasničné kmene sa prečistovali ešte raz buď Kochovou zriedovacou metódou alebo pomocou monosporického izolátora (2).

Jednotlivé kmene boli podrobene identifikačným skúškam podľa metód, ktoré uvádzajú v systematikách kvasiniek Lodderová a Kreger van Rijová (3), Lodderová, Slooffová a Kreger van Rijová (4), Kudriavcev (5), Wickerham (6) a Kocková-Kratochvílová (7). Najdôležitejšie testy asimilačnej a kvasnej schopnosti kvasiniek sa zhodnocovali chromatografickou metódou na papieri (8, 9, 10, 11).

Výsledky a ich zhodnotenie

Vyššie uvedeným spôsobom bolo z 21 vzoriek hrozien a mušťov izolovaných 222 kmeňov kvasiniek. Na základe podrobnych identifikačných skúšok morfologických, fyziologických a biochemických vlastností boli kvasinky klasifikované do 2